

УДК 351.743(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v5.2023.12>

В. В. Буга
кандидат юридичних наук, доцент,
декан факультету № 4
Донецького державного університету внутрішніх справ
orcid.org/0000-0002-0655-5256

БУДІВЕЛЬНА ГАЛУЗЬ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті наголошено, що будівельна галузь – одна зі стратегічних галузей економіки з важливою соціальною складовою, яка спрямована на будівництво, реконструкцію, реставрацію, ремонт житла, інфраструктурної мережі, транспортного сполучення й посідає одне з ключових місць за темпами розвитку і капіталізації в економіці країни, порівняно з іншими її сегментами. Водночас, така галузь є комплексом суспільних відносин в яких беруть участь як фізичні, так і юридичні особи (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), які наділені цивільно-правовими й публічними правами, а їх призначенням є досягнення високоякісних, позитивних змін життєдіяльності суспільства, створення об'єктів нерухомості, їх охорона й захист, у тому числі й застосуванням заходів адміністративного впливу до осіб, які порушують встановлений порядок здійснення будівельної діяльності.

З'ясовано, що особливостями будівельної галузі є такі: будівництво є комплексним явищем, яке має важливе соціальне, економічне та політичне значення; наявність спеціального кола суб'єктів адміністративно-правового забезпечення, кожен з яких реалізує свою діяльність у відповідному напрямі на певному рівні державного управління та будівельного процесу; нормами адміністративного права регулюються фактично всі правовідносини, які виникають у процесі будівництва, зокрема, щодо: нормування, ліцензування, управління у відповідній сфері, регламентації діяльності як самих суб'єктів будівництва, так і органів державної влади, що відповідають за реалізацію державної політики у досліджуваній сфері, тощо; відповідна діяльність забезпечується через сукупність визначених заходів та засобів; залежно від виду будівництва (наприклад: індивідуального житлового будівництва; будівництва багатопверхових житлових будинків, будинків спеціального призначення) залежить і його нормативне забезпечення.

Адміністративно-правове дослідження будівництва включає в себе розгляд різних правових блоків, які стосуються цієї галузі. Серед основних виділено наступні: аналіз законів, постанов, нормативів та правил, які визначають порядок та умови будівництва; дослідження механізмів отримання ліцензій та дозволів для будівництва, включаючи процедури звернення, видачі та умови ліцензування, а також вимог до проектно-кошторисної документації; нагляд та контроль; права та обов'язки учасників будівельного процесу; вивчення нормативів та стандартів, спрямованих на забезпечення безпеки будівельних об'єктів та якості будівельних матеріалів і конструкцій; аналіз механізмів вирішення конфліктів у сфері будівництва, а також заходів щодо правового захисту учасників будівельного процесу.

Ключові слова: будівництво, сфера будівництва, адміністративно-правове забезпечення, адміністративні правопорушення, запобігання, адміністративне право, норми, стандарти.

Buha V. V. THE CONSTRUCTION INDUSTRY AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL RESEARCH

The article emphasizes that the construction industry is one of the strategic sectors of the economy with an important social component, which is aimed at the construction, reconstruction, restoration, repair of housing, infrastructure network, transport connections and occupies one of the key places in terms of development and capitalization rates in the country's economy. Compared to its other segments. At the same time, such an industry is a complex of social relations in which both physical and legal entities (state authorities and local self-government bodies) participate, which are endowed with civil and public rights, and their purpose is to achieve high-quality, positive changes in the life of society, creation of real estate objects, their protection and protection, including the application of measures of administrative influence to persons who violate the established procedure for carrying out construction activities.

It was found that the features of the construction industry are as follows: construction is a complex phenomenon that has important social, economic and political significance; the presence of a special circle of subjects of administrative and legal support, each of which implements its activities in the appropriate direction at a certain level of state administration and the construction process; the norms of administrative law regulate virtually all legal relations that arise in the construction process, in particular, in relation to: regulation, licensing, management in the relevant field, regulation of the activities of both the construction entities themselves and the state authorities responsible for the implementation of state policy in the studied field, etc.; relevant activity is provided through a set of defined measures and means; depending on the type of construction (for example: individual housing construction; construction of multi-story residential buildings, special-purpose buildings), its regulatory support also depends.

The administrative and legal study of construction includes consideration of various legal blocks that relate to this field. Among the main ones, the following are highlighted: analysis of laws, resolutions, regulations and rules that determine the order and conditions of construction; study of mechanisms for obtaining licenses and permits for construction, including application procedures, issuance and licensing conditions, as well as requirements for project and estimate documentation; supervision and control; rights and obligations of construction process participants; study of regulations and standards aimed at ensuring the safety of construction objects and the quality of construction materials and structures; analysis of conflict resolution mechanisms in the field of construction, as well as measures for legal protection of participants in the construction process.

Key words: construction, field of construction, administrative and legal support, administrative offenses, prevention, administrative law, norms, standards.

Будівництво як об'єкт адміністративно-правового регулювання являє собою комплекс суспільних відносин, учасниками яких є фізичні та юридичні особи (у т.ч. органи державної влади та органи місцевого самоврядування) наділені цивільно-правовими й публічними правами, призначенням діяльності яких є досягнення високоякісних, позитивних змін життєдіяльності суспільства, створення об'єктів нерухомості різного призначення та застосування заходів адміністративного впливу (у тому числі адміністративного стягнення) до осіб, які порушують встановлений порядок здійснення будівельної діяльності.

Будівельна галузь – одна зі стратегічних галузей економіки має важливе соціальне значення, адже забезпечує основні потреби населення, серед яких житло, інфраструктурна мережа, транспортне сполучення й посідає в економіці країни одне з ключових місць за темпами розвитку і капіталізації, порівняно з іншими її сегментами. Згідно з офіційними даними, у будівельній галузі зайнято близько 25 тис. підприємств, на яких працюють майже 800 тис. осіб. Упродовж 2016–2021 рр. організації відповідного профілю збільшили обсяги робіт, порівняно з попереднім періодом, більш ніж на 30,0% (155,1 млрд грн), зокрема будівництво інженерних споруд зросло на 27,2%, а житла – на 18,1% [1].

Адміністративно-правове дослідження будівельної галузі спрямоване на аналіз правового регулювання, вдосконалення законодавства й процедур для покращення управління будівельної індустрії, а також вивчення інших організаційно-правових аспектів пов'язаних з будівництвом та будівельною діяльністю. Узагальнення результатів такого дослідження шляхом обробки та інтерпретації даних, становитиме комплекс теоретичних та практичних напрацювань у зазначеній сфері [2].

За роки незалежності в Україні було прийнято десятки законодавчих та підзаконних актів з питань порядку інвестування у будівництво, господарсько-виробничих відносин, інжинірингової діяльності, державного контролю під час будівництва, дозвільної діяльності у сфері містобудування, відповідальності суб'єктів будівельних правовідносин за невиконання чи неналежне виконання зобов'язуючих та порушення забороняючих правових норм у галузі будівництва тощо [3, с. 29].

Розглядаючи відносини в цій сфері як предмет регулювання правових норм, необхідно відзначити їхню неоднорідність. Тож вони й регулюються нормами різних галузей права: цивільного (підрядні та субпідрядні відносини, постачання та транспортування будматеріалів тощо); адміністративного (отримання дозвільних документів на проведення будівельних робіт, погодження проек-

тної документації тощо); фінансового (фінансування та інвестування будівництва); земельного (виділення земельних ділянок під будівництво); трудового (праця будівельників, архітекторів та інших спеціалістів); кримінального (відповідальність за злочини у сфері будівництва); екологічного (врахування впливу на навколишнє середовище) тощо.

На сьогодні можна стверджувати, що будівельна галузь відображає рівень розвитку країни в цілому. Важливість цього комплексу пояснюється низкою причин. По-перше, будівельний комплекс створює велику кількість робочих місць і споживає продукцію багатьох галузей народного господарства. По-друге, заслуговує на увагу економічний ефект від розвитку цього комплексу, сутність якого полягає у мультиплікаційному ефекті від будівельної діяльності щодо суспільних галузей та видів виробництв.

«Будівництво» у нормативно-правових актах тлумачиться як спорудження нового об'єкта, реконструкція, розширення, добудова, реставрація і ремонт об'єктів, виконання монтажних робіт [4]; усі види будівельних робіт, серед яких земляні роботи і спорудження, конструктивні зміни, реставраційні роботи, капітальний і поточний ремонт та знесення усіх видів будинків чи будівель, а також цивільне будівництво, монтаж та демонтаж будов і конструкцій [5]; складова частина комплексу робіт, пов'язаних зі створенням об'єкта архітектури [6]; нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт об'єкта будівництва [7].

Відповідно до окресленого ракурсу нормативного підходу, розуміння поняття будівництва конструюється законодавцем у форматі одного із основних складових елементів архітектурної діяльності, яка при цьому визнається діяльністю щодо створення об'єктів архітектури та включає творчий процес пошуку архітектурного рішення і його втілення, координацію дій учасників розроблення всіх складових частин проектів з планування, забудови і благоустрою територій, будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) будівель і споруд, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також здійснення науково-дослідної та викладацької роботи у цій сфері.

Поняття «будівництво», підкреслює О. П. Віхров, у законодавстві охоплює широке коло робіт, пов'язаних зі створенням нових, відновленням, розширенням та вдосконаленням існуючих об'єктів виробничого і невиробничого призначення, що належать до основних фондів [8, с. 120]. Згідно з п. 1 Порядку виконання будівельних робіт, будівельні роботи – це роботи з нового будівництва, реконструкції, технічного

переоснащення діючих підприємств, реставрації, капітального ремонту [9].

Звертаючись до поняття «будівництво», І. М. Миронець зазначає, що воно розуміється в декількох значеннях: як процес спорудження будівель; як галузь матеріального виробництва (створення підприємств, розширення, реконструкція та технічне переобладнання діючих підприємств та інших об'єктів виробничої та невиробничої сфери, капітальний ремонт будівельних об'єктів; як об'єкт будівництва, будови [10, с. 169]. Зазначене розуміння процесу будівництва охоплює правовідносини, які стосуються інтересів органів державної влади, фізичних та юридичних осіб.

У зміст сфери будівництва включаються різні види економічної діяльності, пов'язані з проектуванням, інженерними пошуками, зведенням будівель і споруд, а також з іншими видами діяльності, спрямованими на створення об'єктів нерухомості. Різноманіття видів будівельної діяльності та суб'єктів владних повноважень, які беруть у ній участь, зумовлює специфіку будівельного комплексу. У зміст зазначеного поняття включаються суспільні відносини, що формуються під впливом відповідних управлінських, координаційних, наглядових та інших повноважень органів виконавчої влади [11, с. 105].

Аналізуючи трактування будівництва, Н. Д. Бондарева пропонує комплексне визначення його суті, зазначаючи, що будівництво – це процес спорудження будівель і споруд, що полягає у створенні нових підприємств, здійснює розширення, реконструкцію і технічне переозброєння діючих підприємств та інших об'єктів виробничої сфери, а також невиробничої сфери, або іншими словами це – економічна діяльність, яка включає прогнозування, планування, проектування, спорудження об'єктів містобудування, впорядкування територій, розширення, технічне переобладнання підприємств та забезпечує зведення, реконструкцію житлових, громадських і виробничих будівель, споруд та створює базу для розвитку всіх інших сфер народного господарства [12, с. 49].

Отже, будівництво під кутом адміністративно-правового дослідження становить діяльність суб'єктів публічної адміністрації, юридичних та фізичних осіб, яка включає взаємообумовлені процедури атестаційного, дозвільного та ліцензійного спрямування пов'язані з плануванням, проектуванням, будівництвом та реконструкцією будівель, благоустроєм та створенням інженерної та транспортної інфраструктури прилеглої території, здійсненням державної експертизи та будівельного контролю та нагляду й застосуванні адміністративно-примусових заходів. У свою чергу, публічне адміністрування у будівельній галузі поєднує в собі здійснення узгодженої дер-

жавної політики, через адміністративно-процесуальну діяльність компетентного суб'єкта та шляхом впровадження організаційно-правових засад спрямованих на ефективність будівництва, організацію його наукового, кадрового, інформаційного та фінансового забезпечення, здійсненні будівельного контролю та нагляду [13].

О. О. Квасніцька пропонує будівельну діяльність розглядати через призму управлінської діяльності, будівельних норм, ліцензування, стандартизацію та сертифікацію продукції на всіх етапах будівництва. Крім того, вчена зауважує, що подібну діяльність також можна розглядати як процес створення, спорудження об'єктів. Будівельна діяльність відноситься до технологічної діяльності і, в свою чергу, передбачає проходження певних стадій, комплексно пов'язаних між собою, що мають відповідну правову регламентацію та встановлений законодавством порядок [14].

Будівельна діяльність, підкреслює В. А. Ціленко, охоплює комплекс робіт, які в свою чергу визначаються через нормативний термін «будівництво» [15]:

- будівельні роботи, а саме: земляні роботи і спорудження, конструктивні зміни, реставраційні роботи, капітальний і поточний ремонт (куди входять чистка й пофарбування) та знесення усіх видів будинків чи будівель;

- цивільне будівництво, куди входять земляні роботи й спорудження, конструктивні зміни, капітальний і поточний ремонт та знесення, наприклад аеропортів, внутрішніх водних шляхів, гребель, захисних споруд на берегах річок і морів поблизу зон обвалів, автомобільних доріг і шосе, залізниць, мостів, тунелів, віадуків та об'єктів, пов'язаних з наданням послуг, таких як комунікації, дренаж, каналізація, водопостачання й енергопостачання;

- монтаж демонтаж будов і конструкцій з елементів заводського виробництва, а також виробництво збірних елементів на будівельному майданчику [15].

Таким чином, застосовуючи різні критерії, будівельну діяльність можна класифікувати. Якщо за основу взяти критерій призначення створеного у процесі такої діяльності продукту, то можна виокремити будівельну діяльність щодо створення об'єктів виробничого призначення, а також будівельну діяльність щодо створення об'єктів невиробничого призначення. При цьому очевидно, що перший вид пов'язаний із створенням матеріальних благ у формі об'єктів архітектури, які призначені для подальшого використання у сфері виробництва чи сфері нематеріального обслуговування (різні об'єкти промислового значення, як-то: склади для зберігання товарів, адміністративні офіси тощо), а другий – об'єктів архітектури, які призначені для використання у сфері

особистого споживання (житлові об'єкти тощо). Однак, будь-яка діяльність за критерієм її змісту знаходить свій тісний зв'язок з договірними конструкціями. Зокрема, оскільки виконання робіт прийнято пов'язувати зі створенням, зміною чи ліквідацією матеріальних речей (об'єктів будівництва), то і договори, якими регулюються питання виконання відповідних робіт (договори підяду тощо) прийнято поділяти на договори щодо створення нових речей, а також договори, скеровані на відтворення, зміну або покращення споживчих (експлуатаційних) властивостей уже існуючих речей [16, с. 538].

При цьому, відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» до об'єктів будівництва не належать нафтові і газові свердловини та об'єкти їх влаштування (облаштування), включаючи необхідні інженерні лінійні комунікації від свердловин для транспортування нафти і газу в місця підготовки продукції, та промислові трубопроводи для транспортування продукції, включаючи необхідні інженерні лінійні комунікації від свердловин для транспортування нафти і газу в місця підготовки продукції, а також прикордонні інженерно-технічні та фортифікаційні споруди, огорожі, прикордонні знаки, прикордонні просіки, комунікації [17].

В ст. 10 Закону України «Про архітектурну діяльність» визначено, що для забезпечення під час забудови територій, розміщення і будівництва об'єктів архітектури додержання суб'єктами архітектурної діяльності затвердженої містобудівної та іншої проектної документації, вимог вихідних даних, а також з метою захисту державою прав споживачів будівельної продукції здійснюється в установленому законодавством порядку державний архітектурно-будівельний контроль та нагляд [18].

Враховуючи, що будівельна галузь є масштабною нішею суспільних відносин, яка перебуває у постійній трансформації, оновленні та вдосконаленні, здійснюючи її аналіз як об'єкта адміністративно-правового дослідження, звернемо увагу, що останнім часом все більш нагальним та актуальним стає питання щодо основного змісту та правових наслідків самочинного будівництва. Це зумовлено швидким зростанням кількості самовільно збудованих приміщень, та інших житлових будинків. Правове регулювання самочинного будівництва та відповідальності за дане явище є недосконалим та вимагає усунення відповідних прогалин в національному законодавстві.

Будівництвом, яке здійснюється з істотним порушенням будівельних норм і правил, вважається у тому числі будівництво, яке хоча і здійснюється за наявності проекту, але з порушенням державно-будівельних норм та санітарних правил, що загрожують життю та здоров'ю людини

у разі невиконання приписів інспекції державного архітектурно-будівельного контролю про усунення порушень вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і правил тощо. Під істотним порушенням будівельних норм і правил слід розуміти недодержання архітектурних, санітарних, екологічних, протипожежних та інших вимог і правил, а також зміну окремих конструктивних елементів житлового будинку, будівлі, споруди, що впливає на їх міцність і безпечність. Соціальна шкідливість правопорушення полягає в тому, що воно завдає шкоди суспільним відносинам. Шкода – це сукупність негативних наслідків правопорушення. Соціальною суттю шкоди є зменшення чи знищення будь-якого блага, цінності, суб'єктивного права тощо [19, с. 167].

Відповідно до ст. 38 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» у разі виявлення факту самочинного будівництва об'єкта, перебудова якого з метою усунення істотного відхилення від проекту або усунення порушень законних прав та інтересів інших осіб, істотного порушення будівельних норм є неможливою, посадова особа органу державного архітектурно-будівельного контролю видає особі, яка здійснила (здійснює) таке будівництво, припис про усунення порушень вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і правил з визначенням строку для добровільного виконання припису [21]. Знесення самочинного будівництва є крайньою мірою і можливе лише тоді, коли використано усі передбачені законодавством України заходи щодо реагування та притягнення винної особи до відповідальності [22].

Як вбачається із зазначеного, основні аспекти самочинного будівництва включають: 1) відсутність легальної дозвільної документації, тобто, відповідних дозволів та ліцензій від органів місцевого самоврядування чи інших контролюючих органів; 2) безпеку та якість конструкцій, оскільки у самочинному будівництві часто відсутня професійна експертиза, що може призводити до неякісного будівництва і нести загрозу оточуючому середовищу; 3) самочинне будівництво може впливати на громаду в цілому, особливо якщо об'єкт будівництва порушує місцеві будівельні норми, стандарти чи зонування; 4) у багатьох випадках самочинне будівництво може призводити до проблем із легітимністю власності. Наприклад, об'єкт, побудований без необхідних дозволів, може бути визнаний нелегальним, і його власник може стикнутися з правовими наслідками; 5) самочинне будівництво є порушенням закону, а отже, передбачає правові наслідки (штрафи, знесення нелегальних об'єктів або інших правових санкцій).

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, відмітимо, що будівельна галузь – одна зі стратегічних галузей економіки з важливою соціальною складовою, яка спрямована на будівництво, реконструкцію, реставрацію, ремонт житла, інфраструктурної мережі, транспортного сполучення й посідає одне з ключових місць за темпами розвитку і капіталізації в економіці країни, порівняно з іншими її сегментами. Водночас, така галузь є комплексом суспільних відносин в яких беруть участь як фізичні, так і юридичні особи (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), які наділені цивільно-правовими й публічними правами, а їх призначенням є досягнення високоякісних, позитивних змін життєдіяльності суспільства, створення об'єктів нерухомості, їх охорона й захист, у тому числі й застосуванням заходів адміністративного впливу до осіб, які порушують встановлений порядок здійснення будівельної діяльності.

Особливостями будівельної галузі є такі: 1) будівництво є комплексним явищем, яке має важливе соціальне, економічне та політичне значення; 2) наявність спеціального кола суб'єктів адміністративно-правового забезпечення, кожен з яких реалізує свою діяльність у відповідному напрямі на певному рівні державного управління та будівельного процесу; 3) нормами адміністративного права регулюються фактично всі правовідносини, які виникають у процесі будівництва, зокрема, щодо: нормування, ліцензування, управління у відповідній сфері, регламентації діяльності як самих суб'єктів будівництва, так і органів державної влади, що відповідають за реалізацію державної політики у досліджуваній сфері, тощо; 4) відповідна діяльність забезпечується через сукупність визначених заходів та засобів; 5) залежно від виду будівництва (наприклад: індивідуального житлового будівництва; будівництва багатопверхових житлових будинків, будинків спеціального призначення) залежить і його нормативне забезпечення.

Адміністративно-правове дослідження будівництва включає в себе розгляд різних правових блоків, які стосуються цієї галузі. Серед основних виділено наступні: 1) аналіз законів, постанов, нормативів та правил, які визначають порядок та умови будівництва; 2) дослідження механізмів отримання ліцензій та дозволів для будівництва, включаючи процедури звернення, видачі та умови ліцензування, а також вимог до проектно-кошторисної документації; 3) нагляд та контроль; 4) права та обов'язки учасників будівельного процесу; 5) вивчення нормативів та стандартів, спрямованих на забезпечення безпеки будівельних об'єктів та якості будівельних матеріалів і конструкцій; 6) аналіз механізмів

вирішення конфліктів у сфері будівництва, а також заходів щодо правового захисту учасників будівельного процесу.

Література

1. Соціально-економічне становище України за 2021 рік. *Державна служба статистики України* : URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Буга В.В. Будівельна галузь як об'єкт адміністративно-правового дослідження. Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики: III міжнародна науково-практична конференція (Дніпро, 14 травня 2021 року). Дніпро, 2021. С. 78–80.
3. Резніченко В. О. Адміністративно-правові засади дозвільної діяльності у сфері містобудування: дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Харків, 2015. 194 с.
4. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 18 »Будівельні контракти»: Наказ Міністерства фінансів України від 28 квітня 2001 р. № 205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01#Text>
5. Рекомендація щодо безпеки та гігієни праці у будівництві № 175. Міжнародний документ від 20 черв. 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_094#Text
6. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20 трав. 1999 № 687-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>
7. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лют. 2011 р. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
8. Віхров О. П. Правове регулювання господарських відносин в окремих галузях економіки : курс лекцій. Чернігів. КП «Чернігівські береги», 2003. 207 с.
9. Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квіт. 2011 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-2011-%D0%BF#Text>
10. Миронець І. М. Поняття будівництва і капітального будівництва. *Вісник господарського судочинства*. № 3. 2009. С. 167–171.
11. Стукаленко О. В. Теоретичні аспекти визначення дефініцій «будівництво» та «капітальне будівництво». *Підприємництво і господарське право*, № 3. 2016. С. 103–106.
12. Бондарева Н. Д. Термінологічне дослідження поняття «будівництво» в економіці України. *Вісник Львів. ун-ту. Серія екон.* 2008. Вип. 40. С. 47–50.
13. Стукаленко О. В. Нотатки до розуміння місця будівельного права в системі права. https://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1282%3A200416-21&catid=149%3A20416&Itemid=185&lang=en
14. Квасницька О. О. Сутність будівельної діяльності: теоретичний погляд. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2011. Т. 10. С. 413–423.
15. Ціленко В. А. Питання системності господарсько-правового забезпечення будівельної діяльності. *Правова доктрина основа формування правової системи держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України», Харків, 20–21 листоп. 2013 р. / Нац. акад. прав. наук України. Харків, 2013. С. 994–998.

16. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. К.: Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.

17. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лют. 2011 р. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17/print>

18. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20 трав. 1999 р. № 687-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14/print>

19. Адміністративне право України / за заг. ред. Т. О. Коломєць. К.: Істина. 2011. 480 с.

20. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лют. 2011 р. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

21. Буга В.В. Адміністративна відповідальність за правопорушення в будівництві та житлово-комунальному господарстві. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 1 липня 2022 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2022. С. 29–51.